ДОЗРІЛИЙ

В родині судового радника Льва Бобрецького велика радість: його син Роман здав іспит зрілості! Десять років ходив до гімназії замість вісім, одначе нарешті таки скінчив її. Хоч не ціла іспитова комісія, лише більшість, признала його дозрілим,— все одно "матура" була в кишені.

Коли він сю вістку вполудне приніс додому, мати розплакалася з радості, три сестри поцілувалися з ним, а до суду побіг зараз молодший брат Юлько дати знати батькові. Заки батько прийшов на обід, мати дала Ромкові двадцять корон нагороди і дуже просила його, щоби не казав про те батькові ані слова; коли ж батько прийшов, Ромко дістав ще від нього одну корону і признання.

— Ти тепер, Ромку, дозрілий чоловік, отже, можеш піти собі сам на морожене до цукорні, а вечором підемо оба на пиво.

Ромко подякував батькові і усміхнувся незначно.

При обіді родина рішила, що годі вже дозрілому чоловікові ходити в гімназійній уніформі; тому пополудні, коли батько спав, мати пішла з Ромком купити йому одежу, по котрій ніхто його не посудив би, що він ще ученик.

Коли батько збудився і на свої короткозорі очі наложив окуляри, не пізнав Ромка: се був зовсім інший чоловік, не такий тонкий та довгий, як перше, тільки більше об'ємис-тий; а в м'якім капелюсі на голові і з паличкою в руках, котру вже собі сам Ромко купив, з лицем, чисто виголеним, хоч там мало що було голити, з чорним мохом під задертим трохи носом, виглядав він уже як судовий авс-культант, а не "матурист".

— Отже, вечором підемо разом на пиво,— пригадав батько.

— Добре! — відповів син.

Вийшов до салону, придивився собі у великім дзеркалі, поправив капелюх, "вуса" і краватку, в кухні щипнув в руку погану з лиця, але молоду ще кухарку — і пішов у місто.

Тут накупив карток з образками і вступив до кав'ярні "Імперіаль". Казав собі дати чорної кави, єгипетських папіросів, пера і чорнила. Написав картки до Фелі Млин-ської, Зосі Заблудовської, Нютки Когуцінської і Мані Вирвидубівної, оглянув образки на картках — се були самі любовні події: поцілунки, танці, рандеву і вінчання,— сховав у кишеню і почав читати "Neue freie Presse", хоч мало розумів німецьку мову.

До буфету надійшла товста касієрка з зів'ялим лицем і заспаними очима. Ромко кинув незрозумілий часопис і пішов звітатися з касієркою та повідомити її про свою дозрілість. Вона ледви пізнала його.

— Ви так змінилися! Правда, що я вас давно бачила.

— Ще в "Орієнті".

— Пригадую собі. А-но, гратулюю вам, дуже тішуся. Куди ж запишетеся?

— На права.

Тому, що Ромкові касієрка видалася сим разом дуже старою і поганою, він з нею не вдавався в довшу розмову, тільки заплатив і вийшов на вулицю.

Кинув картки у почтову скриньку і помалу, млинкуючи палицею, проходжувався. Голову ніс високо і капелюх перехилив трохи набік.

Очима майже благав кождого, щоби хоч подивився на нього. Одначе, на жаль, мало хто звертав на нього увагу.

Зате він звернув увагу на панночку, що йшла з п'ятдесят кроків перед ним. Чимскоріше підбіг до неї і поклонився. Се була Нютка Когуцінська, семінаристка і донька возного з банку.

Також Нютка не пізнала його, але як пізнала, дуже втішалася і ним, і його дозрілістю.

— А я щойно вислав до вас картку з моїм знаком — знаєте?

— Знаю: знак питання між двома звіздками. Ліпше так — нащо явно?

— Може би, панна Нютка пішли зі мною тепер до кіно?

Нютка хвилину подумала, спитала, котра година, і пішла з дозрілим чоловіком.

В кінотеатрі показували на полотні "Вірне серце", страшно і безнадійно залюблене, довге на півтора кілометра, а перероблене зі світової французької повісті маркіза Жере Капустіна. Дівчина, що продавала квіти, дуже подобалася графові Плює — і з того вийшла трагедія з в'язницями, автомобілями, пожарами в готелях, бомбами і отруями.

Пан Роман за весь час, як у салі було темно, тримав Нютку за рам'я і тулив її до себе, а Нютка, очевидно, настрашена подіями на полотні, хилилася до нього чимраз більше, так що він її навіть поцілував. Щастя, що сиділи в темнім закутку і ніхто їх не бачив. Коли ж нарешті граф Плює взяв за жінку дівчину з квітами і в салі стало ясно, Ромко і Нютка тільки зітхнули тяжко і відсунулися від себе. Обоє наче зі сну збудилися.

— Подобалося вам? — спитав Ромко.

— Дуже.

— Нічого собі штучка,— потвердив Роман і обоє вийшли небавом з кіно.

На вулицях уже світилися лампи.

— Господи! вже так пізно! — налякалася дівчина, подала руку, подякувала і побігла додому.

Ромко не відпроваджував її, бо хоч Нютка — гарна дівчина, але йому — дозрілому чоловікові, правникові від осені і синові радника — не пара. Зрештою, дома вже певно ждали з вечерею, по котрій мав з батьком іти на пиво.

Так і було, що ждали на нього. Вечеря була виїмково добра, щоби батькові і синові смакувало пиво.

Оба небавом вийшли з дому.

— Куди підемо? — спитав Ромко.

— До Берка.

— Та хто би туди йшов?! — вихопився син і додав по хвилині: — Я чув, що там невідповідне товариство і пиво лихе.

— Ну, то куди? Порадь, коли знаєш, бо я нігде не буваю і на пиво не ходжу.

— Я би радив до Брошковського. Там, кажуть, чудовий пільзнер.

Тут прийшлося Ромкові зняти капелюх, бо переходила якась знайома панна. Короткозорий батько вхопив також за капелюх.

— Се що за одна? — спитав сина.

— Знайома з танців.

— Так пізно ходить сама? — дивувався старий.

— Тепер інші панни, як за часів тата. Хочуть рівних прав з мужчинами, і чому би їм не дати?

— Все ж таки так пізно сама? — дивувався старий. У Брошковського була хмара людей і диму. Місця не

було де сісти. На щастя, найшли знайомих, два крісла приставлено ще до стола, і вони якось примістилися.

Був тут пенсіонований і нежонатий гофрат Зарембаль-ський, судові радники Шіц і Пацюра, майор Кнопф і професор Пшестшегальський. Хто не був знайомий з Боб-рецькими, з батьком і сином, тепер познайомилися, і всі поздоровили Ромка з іспитом зрілості, коли довідалися пр#*те від його батька.

Кельнер приніс дві склянки пива. Воно було дійсно як сметана.

— Пий!—сказав батько синові, а потім почав пояснювати товариству: — То молоде ще, безвусе... Гадаю собі: по матурі перший раз нехай піде разом зі мною на пиво. Нащо має сам волочитися?

Професор Пшестшегальський цілою долонею стягнув свої величезні вуса на губу і на бороду, втер тим способом піну з пива, але й сховав

злосливу усмішку. Ромко не дивився на нього і почував себе несвобідним.

— Що тепер матура? — почав гофрат.— Тепер се жарт! Здають лише кілька предметів і переходять більшістю голосів, хоч дечого не здали... що то за іспит?! То за моїх часів була матура! Цілий день, всі предмети, навіть релігія... від рана до півночі! Ми пріли, а тепер!..

— Всі гімназії тепер дрантиві,— не в гнів сказавши вам, пане професоре! — сказав радник Пацюра.

— Прошу, мене се не ображує, я сам то кажу,— відповів професор.— За моїх часів за тютюн гонили з гімназії, за ковзанку давали вісім годин карцеру, а тростиною били в те місце, де ноги виростають, навіть у вищій гімназії. І все-таки ліпше було. Ми вчилися!

— Субординація була! — замітив майор.— Не бабська педагогія: bitte, wollen Sie, geruhen Sie, seien Sie so gnädig '.

Радник Шіц не мав часу говорити, бо що випив велику склянку пива, воно зараз спливало з нього потом з лисини і широкого товстого лиця, і він жадав знову пива. Радник Бобрецький, худенький, заниділий в службі судовик, мало говорив. Ромко випив уже давно свою склянку пива і ждав на другу. ^

— Вип'єш ще? — спитав батько.

— Вип'ю.

Друга склянка не знати коли щезла в горлі Ромка. Батько й не зауважив.

Більше й менше старі діди заговорили тепер про війну на Балканах. Тут вже майор вів розмову, мов свій батальйон, а товариші побожно

слухали. Ромко страшенно нудився, слухав з годину, ждав, чи батько скаже дати третю склянку пива, і вкінці шепнув йому: "Ходім!"

— Уже хочеш спати?

1 Будьте ласкаві, бажаєте Ви, зволите Ви, будьте так милостиві (ні м.).

— Хочу.

— Ну то ходім! Заплатили й вийшли.

— Може би, ще до цукорні? Я нап'юся чаю, а ти морожене з'їси,— заохочував батько.

— Та хто би до цукорні йшов?! Се для жінок. Ходім краще до кав'ярні, де музика грає,— відповів син.

— Де ж грає? бо я не знаю.

— В Ельдорадо.

— Звідки ти те все знаєш? — дивувався батько.

— Штука знати, як афішів і вивісок повно на кождім кроці! Але ще краще буде, як підемо спати. Се найрозумніше.

— Правду кажеш! — згодився батько і по дорозі навчав сина: — Ти бачиш, як я жию: скромно і чесно... Видатків багато, дорожнеча, нема звідки і за що... І замолоду не гуляв і тепер не можу і не хочу. Тішуся, що й ти такий скромний і порядний, не розтратний...

— Я ще ту корону маю, що мені тато дали,— похвалився син.— А палицю купила мені мама.

— Що там палиця! Дурниця! А от коби ти здоровля шанував, за фартушками не бігав, не пиячив, не курив — се важне! Я дуже тішуся, що ти ще такий невинний... Я сам, бачиш, цілими днями в уряді,— гірка година! — не маю навіть коли з дітьми поговорити. Але, слава богу, у мене діти добрі... мама пильнує...

Прийшовши додому, радник зараз поклався в ліжко. Ромко приступив до мами в кухні і шепнув їй:

— Я ще піду на хвилину в місто.

— Не йди, Ромцю, прошу тебе!

— Мамо! адже я вже дозрілий чоловік і не панночка! Я зараз верну. Прошу, прошу...

Ромко поцілував маму в руку, мама його в чоло — і се значило, що може піти.

— А не бався! Возьми собі ключ від мешкання!

— Я не забавлюся!

— Не можу йому відмовити, він нині по матурі,— немов оправдувалася пані радникова перед кухаркою.— Тільки ти панові не кажи нічого!

^— Я не скажу!

В чверть години потім Ромко сидів уже з товаришами, що також здали матуру, в шиночку "Під сорокою". Перед ним стояла велика склянка пива, і він бавив товаришів оповіданням про свого батька:

— Знаєте! запросив мене мій старий нині на пиво. Дав мені дві малі склянки пива, а за третю й не питався! А пиво таке, як сметана! Чиста мука! І корону дав мені — ха-ха-ха! Знає, що коштує кавалерське життя! — Кельнер, пива! Для всіх! Я плачу!

Аж тепер Ромко забавився!

Вернув о третій рано і ледви зайшов до своєї комнати коло кухні. Мама помагала йому роздягнутися, бо він не мав сили. Потім прикладала йому зимної води до голови. Хоч все робила дуже тихо, радник таки збудився.

— Що там сталося? — спитав, коли жінка вернула до спальні.

— Ромкові зробилося недобре.

— Та він лише дві малі склянки пива випив!

— І зашкодило йому,— відповіла жінка.

— Що то значить, як чоловік непризвичаєний! — зітхнув батько, натягаючи на себе ковдру.— Де йому до пива?! То ще хлопець незіпсований — молодий... Від одного папі-роса в голові закрутиться... Але чей ніщо злого йому не буде?

— Не бійся! Можеш спати!

Радник обернувся і старався знову заснути.

1913